

PRVO POGLAVLJE

POČECI

Nekoliko godina nakon svog početka Pokret zelenog pojasa (PZP) je od maloga projekta sadnje stabala pod okriljem Nacionalnog vijeća žena Kenije postao posve samostalan i velik projekt. Istodobno, mali broj zajednica je prerastao u mrežu tisuća takvih zajednica. Kada se to dogodilo, postalo je jasno da se ni zajednice ni pojedinci ne drže standarda ponašanja koje su očekivali od drugih, osobito državnih dužnosnika koji su već bili na udaru velike kritike. Ti standardi uključivali su iskrenost, naporan rad te transparentnost i odgovornost. Postupno je postalo jasno da rad Pokreta zelenog pojasa sa zajednicama na obnovi uništenog okoliša ne može biti učinkovit ako sudionici ne prihvate osnovne duhovne vrijednosti.

Stoga je bilo nužno podići razinu svijesti na području vladanja i upravljanja prirodnim bogatstvima. Te su vrijednosti – ljubav prema okolišu, zahvalnost i poštovanje prirodnih bogatstava, poboljšanje i osnaživanje samog sebe te duh služenja i volonterizma – postale srž onoga što smo nazvali “građansko i ekološko obrazovanje”. Ono se sastojalo od niza seminara koje smo održali za one koji su željeli sudjelovati u radu pokreta kako bi oni saznali postupke i vrijednosti koje bi ih trebale voditi. Seminari su trebali povećati znanje pojedinaca o osnovnim uzrocima uništenja okoliša i o ulozi koju političko upravljanje

okolišem igra u uništenju okoliša. Sudionici su trebali promisliti o tome zašto je njihov okoliš uništen te o ulozi koju oni i drugi članovi njihovih zajednica i društva u cjelini igraju u tome.

Na svakom seminaru svaka grupa treba nabrojiti svoje probleme. Tada mora istražiti odakle ti problemi potječu i što se može poduzeti da bi se ti problemi smjesta ili dugoročno riješili – na razini pojedinca, kućanstva ili zajednice. Iako mnogi ljudi razlog za sadnju drveća pronalaze u zadovoljavanju svojih osobnih potreba, zamisao o stvaranju čistog i zdravog okoliša koji će koristiti svima, a ne samo pojedincima je nova. Ljudi koji su imali pasivni stav glede ekoloških problema koji ih okružuju, na seminarima stječu moć i polet za djelovanje. Prihvaćaju zamisao o spremnosti za rad za nešto što nadilazi njihov privatni svijet. Kada se vrate svojim domovima, imaju želju da pričaju o tome koliko su sadnica proizveli, koliko su drveća posadili i s koliko su ljudi govorili u svojim lokalnim zajednicama, uključujući i crkve, o svojem novom interesu. Za mnoge članove PZP-a zadovoljstvo vlastitim radom znači da je čak i mala novčana naknada koju dobiju za svaku sadnicu koja preživi znak zahvalnosti, a ne formalna naknada za obavljeni rad. Njihov krug interesa se širi izvan njih samih i obuhvaća opće dobro.

Oni koji prihvate vrijednosti koje su srž seminara – ljubav prema okolišu, zahvalnost i poštovanje prema prirodnim bogatstvima, osobna moć i razvoj, duh služenja i volonterizam – uključuju se u rad rasadnika, sade stabla i obnavljaju staništa i stare šume. Također sudjeluju i u drugim aktivnostima PZP-a poput skupljanja kišnice, oblikovanja terasa na svojim poljima radi sprječavanja erozije tla i uzgoja hrane u svojim vrtovima kako bi svoja kućanstva bolje opskrbili hranom. Također su uključeni u izgradnju i održavanje jednostavnih brana od pijeska koje osiguravaju opskrbu vodom u sušnoj sezoni. Osim toga zagovaraju i brane svoje pravo na čist i zdrav okoliš.

U početku rada Pokreta zelenog pojasa bilo mi je čudno da mnogi pojedinci i skupine nisu prakticirali te duhovne vrijednosti u okvirima svoje vjere. U to vrijeme već su gotovo svi bili kršćani, a te vrijednosti su duboko ukorijenjene u kršćanski nauk. Tim vrijednostima su me prvo podučavali roditelji, a onda i učitelji, prijatelji, članovi moje zajednice i suradnici. Moja majka je uvijek marljivo radila. Danas ne mogu vjerovati na koje sam joj sve načine pomagala. Iako sam bila vrlo mlada, brinula sam se za usjeve na polju, skupljala sam drvo za ogrjev, donosila vodu s obližnjeg potoka, išla na tržnicu te obavljala mnoge poslove za nju. Brinula sam se za svoju mlađu braću i sestre. Sjećam se da sam jednom prilikom nosila kući obilan urod graha koji je predstavljao pretežak teret čak i za našeg obiteljskog magarca. I moj otac je naporno radio kao mehaničar na farmi jednog britanskog doseljenika te je uzdržavao veliku obitelj.

Dok sam odrastala, shvatila sam da je generacija mojih djedova i baka s ponosom održavala nasljeđe kojem je bila svojstvena predanost pravdi, poštenju i osjećaju za ispravno i pogrješno. Oni nisu morali učiti te vrijednosti; oni su ih jednostavno dobivali u nasljeđe vrlo rano u životu. Kada su djeca izložena vrijednostima i kada vide da ih ljudi u njihovom okruženju prihvaćaju u svojem ponašanju, te vrijednosti postaju dio njihovih ličnosti i teško ih je promijeniti.

U školi su me također učili poštenju. Srećom sam imala mentalni stav koji nije bio pod utjecajem predrasuda ili religijskih dogmi. Katoličke redovnice – prvo sestre Consolata iz Italije, pa onda irske loretske redovnice, a na kraju i sestreinke iz Mount St. Scholastica Collegea u Sjedinjenim Američkim Državama – su me podučavale od dvanaeste godine. Podržavale su moju znatiželju, prihvaćanje znanstvene metode i kritičko razmišljanje. Zbog tog sam utjecaja naučila slušati i procjenjivati bez predrasuda, a to mi je bilo od velike pomoći na mojem životnom putovanju.

Danas me ljudi često pitaju kako sam prije mnogo desetljeća shvatila da je okoliš toliko važan. U određenoj mjeri to nije bila moja spoznaja. Vodili su me događaji koji su se u ono vrijeme odvijali oko mene. Primjerice, 1972. godine su Ujedinjeni narodi održali svoju prvu svjetsku konferenciju o okolišu u Stockholmu u Švedskoj. Godine 1973. je u Nairobiju osnovan UN-ov program za okoliš (UNEP), a Murice Strong je bio njegov prvi izvršni direktor. Pozvali su me da se priključim grupi koja je osnovala Environmental Liaison Center International, nevladinu (neprofitnu) organizaciju za okoliš koja je osnovana kako bi blisko surađivala s UNEP-om i nadgledala njegovo djelovanje.

Budući da sam stjecala znanje od drugih koji su u to vrijeme znali mnogo više od mene, moje zanimanje je raslo. To mi je omogućilo da djelujem kada sam prije prve UN-ove konferencije o ženama u Mexico Cityju 1975. godine čula seoske žene iz Kenije koje su pričale o svojim problemima. Shvatila sam da su sve njihove nevolje uzrokovane lošim stanjem seoskog okoliša. Sadnja drveća je za mene bilo konkretno i izvedivo rješenje.

Shvatila sam da je drveće odgovor na ekološke probleme koji su mučili kenijske žene, djelomice zato jer sam odrasla u kraju koji je bio okružen drvećem i zelenom vegetacijom. U ono sam vrijeme također imala sreću što sam radila u organizacijama koje su postajale svjesne tog problema. Također mogu reći da su moje ideje dolazile od Izvora.

Ponekad poticaj na djelovanje dođe poput iskre; ponekad dođe u obliku nekog procesa. Bilo da nas na akciju potakne iznenadna bujica nadahnuća ili spora spoznaja da nešto valja promijeniti, mislim da sve to dolazi od Izvora. No, svejedno je važno usvojiti stav kojim ćete iskoristiti to osvještavanje. To znači da um, oči i uši morate držati otvorenima kako biste bili spremni za ideju kada ona dođe. Da bismo kapitalizirali naše nadahnuće, također je važno

znati prihvatiti novo znanje i imati otvoren um. Moramo što bolje osvijestiti da iza horizonta koji vidimo leži još jedan dalji horizont; nakon primanja novih informacija ili nakon novih spoznaja uvijek postoje prilike za učenje i ispitivanje vlastitog svjetonazora.

Čini se da su ideje poput plodova koji vise s drveća: kada sazriju, trebate biti spremni da ih uhvatite prije nego što padnu. Poput Isusove parabole o pet mudrih djevica (Mat. 25:1-13), moramo zgrabiti prilike koje nam se ukažu tako što ćemo biti posve spremni te imati potrebne mentalne, fizičke i duhovne vještine s kojima možemo prihvatiti izazov. Okolina mora biti spremna.

Ponekad se takvo osvješćivanje dogodi u postupku sudjelovanja u skupnom pothvatu ili humanitarnom radu. Shvatite koliko je nešto važno – kao što sam ja to shvatila u svezi okoliša – te sa samostalnog djelovanja prijedete na pričanje o važnosti te stvari drugima. Nećete se niti snaći, a već će mnogi ljudi raditi s vama.

Kada sam seoskim ženama ispričala o koristima sadnje drveća – da će ona zaustaviti eroziju tla i poboljšati njegovo zdravlje te tako omogućiti uzgoj zdrave hrane; da će dati drvo za ogrjev, te hlad; da će regulirati oborine i biti stanište za male životinje i ptice – otkrila sam da sam otvorila Pandorinu kutiju. Pokušavši riješiti jedan ekološki problem, otkrila sam da žene i njihove zajednice imaju i mnoge druge probleme koje je trebalo riješiti.

Kada sam počela organizirati građanske i ekološke seminare, iznenadila me je mala pojavnost osnovnih vrijednosti koje su srž rada Pokreta zelenog pojasa. Bez vrijednosti volonterizma rad organizacije ne bi bio održiv jer nikada nismo imali mnogo financijskih sredstava. Nemoguće je platiti ljudima za svaki posao koji učine; baš sve što činimo za okoliš ne može i ne smije imati cijenu. I tako je to tradicionalno i bilo, prije nego što je novčana ekonomija stigla u Keniju: pojedinci su imali snažan osjećaj da se moraju

odužiti svojim zajednicama tako što će volontirati za opće dobro. Što su se ljudi više udaljavali od tradicionalnog života te postajali “suvremeni”, to su manje bili spremni služiti. Sve se trebalo platiti, a oni koji nisu mogli platiti, bili su istisnuti.

Taj suvremeni manjak vrijednosti postojao je u svim slojevima društva; u vladi, koja nam je pokazala ne samo ravnodušnost nego i otvoreno neprijateljstvo; u javnosti, koja nije mogla vjerovati da bi bilo tko, uključujući i članove Pokreta zelenog pojasa, naporno radio samo za opće dobro. Svi su pretpostavljali da imamo skrivene motive, poput novca, moći ili političkih koristi – zato jer su mislili da ne postoji dobar razlog zbog kojih ne bismo bili podložni porocima koji su donosili novac, moć ili političku korist i zaštitu. Nitko nije mogao shvatiti da bi takvi poroci – koji su uključivali sebičnost, pohlepu i iskorištavanje raspoloživog prirodnog bogatstva – uzrokovali štetu koju bi na kraju svi osjetili. Ta duboka razdvojenost od drugih i okoliša uvijek se vraća i progoni čitavo društvo.

Kada su žene dolazile u PZP i žalile se da nemaju dovoljno ogrjevnog drva za kuhanje zdrave hrane za svoju djecu, skeptici nisu mogli reći da drveće *nije* bilo praktično rješenje. Međutim, oni su se pitali zašto sam *ja* radila s njima i tražila rješenje. Kada sam objasnila koliko je važno da se u Keniji ne ruše šume na područjima koja su važna za zadržavanje vode te da se na obalama rijeka, u šumama ili u močvarama ne sade krive vrste drveća, bilo je očito da se time rješava teški problem voda i erozije tla. Skeptici su se međutim pitali zašto je *mene* briga za to.

“Ne možeš li raditi nešto bolje sa svojim stupnjem obrazbe?” neki ljudi su me pitali. Napokon, ja sam bila dio male, obrazovane elite unutar kenijskog društva, osoba koja je bila profesor na sveučilištu u Nairobiju. Od mene su očekivali da bih trebala biti u učionici i raditi na akademskim stvarima, a ne na polju uvjeravati seoske žene da sade stabla. Ali nisam samo ja kopala rupe! Mnoge druge žene

su sadile drveće sa mnom te su ulagale značajni trud radi nečeg što je nadilazilo materijalnu naknadu i osobni probitak. One su također radile na temelju određenih vrijednosti, a ne samo da bi zadovoljile svoje osnovne potrebe ili zaradile poštovanje.

Pokret zelenog pojasa je od jednostavnog projekta sadnje stabala za zadovoljenje osnovnih potreba prerastao u pokret za zaustavljanje štetnih klimatskih promjena i liječenje Zemljinih rana. Kada je pokret počeo zagovarati određena prava i načine upravljanja te se tako suprotstavio ljudima na vlasti koji su uništavali okoliš i tako ugrožavali stanovništvo, neki ljudi su pomislili da je to glupo ili naivno. Ponekad mi ni samoj nije jasno zašto sam nastavila. Međutim, znala sam da iza rada ne stoje skriveni motivi i da PZP radi na ozbiljnim problemima. Bila sam uvjerena da postupamo ispravno jer smo radili na osnovnim i izvedivim rješenjima za stvarne i kronične probleme. Iskustva su se množila i dovela sudionike i djelovanje na novu razinu. Služenje radi općeg dobra je ponekad zamarajuće, a ponekad čak i opasno. No, Izvor i vrijednosti su bili velike sile koje su nas tjerale prema naprijed.

Nakon nekog vremena su pojedinci izvan Kenije (uglavnom Europe i Sjedinjenih Američkih Država) ponudili pomoć te su financijski podržali rad PZP-a. To nisu učinili da bi sudionici imali neku osobnu korist, nego su željeli učiniti nešto dobro za okoliš i ljude koji žive na tom području. Shvatili su da mi trebamo zaštititi naš okoliš, ali i da je siromaštvo sveprisutno. Kada mi je kenijska vlada stvarala teškoće, neki ljudi su riskirali svoje živote kako bi mi pomogli. Iako mi nisu bili srodnici, članovi iste etničke skupine niti moji sunarodnjaci, zašto su to učinili? Zato jer njima, kao ni mnogim drugim ljudima u svijetu, ne upravljaju sebičnost, potreba da vladaju drugima i želja za zgrtanjem bogatstva. Oni su bili vođeni suosjećanjem, empatijom i spoznajom da okoliš treba čuvati posvuda i da je to pitanje od globalnog značaja za sve.

Ta kombinacija pitanja o motivima, osnivanju građanskih i ekoloških seminara te mojem radu na terenu s grupama Pokreta zelenog pojasa nagnala me je da bolje istražim pitanje duhovnih vrijednosti. Pokušala sam shvatiti jesu li ljudi koje motiviraju te vrijednosti glupi ili naivni, ili oboje, zato jer žele raditi za opće dobro te očekuju da drugi čine isto. Pitala sam se zašto je taj skup vrijednosti važan za društvo, kako te vrijednosti mogu promijeniti naše živote te jesu li oni među nama koji ih utjelovljuju budale ili mudraci.